

Açık ve uzaktan öğrenmede metafor analizi araştırmaları

Okutman Aysun GÜNEŞ^a
Yrd. Doç. Dr. Mehmet FIRAT^b

^a Anadolu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu

^b Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi

Özet

Metaforlar tam olarak ifade edilemeyen bir benzerliği, yakınlığı ve ilişkiyi ifade etmek için kullanılan gelişmiş dilsel yapılardır. 1980'lere kadar retorik veya dil dışı kullanım alanı bulunmayan metaforlar, George Lakoff ve Mark Johnson'ın Çağdaş Metafor Teorisi çalışmalarıyla birlikte bilimsel araştırma gündemine taşınmıştır. Ayrıca metaforlar bilimsel araştırma yöntemi olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Nitel bir araştırma yöntemi olarak metafor analizi, doğası gereği tipik bir bireysel görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem ya da doküman incelemesinin türlerine göre daha kullanışlı ve kolay bir araştırma yöntemi olarak değerlendirilebilir. Özellikle gözlem ve görüşme gibi yüz yüze araştırma yöntemlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda derinlemesine araştırma yapabilmek için metaforlardan etkili bir şekilde yararlanılabilir. Bu da açık ve uzaktan öğrenme araştırmalarında metafor analizinin kritik değerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da metafor analizinin açık ve uzaktan öğrenme araştırmalarında hangi amaçla, nasıl ve hangi koşullarda kullanılabileceği tartışılmıştır. Çalışmanın sonunda yapılabilecek araştırmalara yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: açık ve uzaktan öğrenme, metafor analizi

Abstract

Metaphors are linguistic structures that are used to express the similarity, proximity and relationship which cannot be expressed with basic explanations fully. Metaphors, which were just for the rhetoric or the linguistic use until 1980's, were brought up to the agenda of scientific research with the "Contemporary Metaphor Theory" studies of George Lakoff and Mark Jonson. Moreover metaphors have been used as a research method. As a qualitative research method, Metaphor analysis can be seen as an easier and more useful research method compared to those which carry out individual interview, focus group interview, observation or document review. Metaphors can especially be used in some situations that we can not carry out methods requiring observation or interview. This puts forward the critical importance of metaphor analysis in open and distance education. In this study, the reasons and the ways of using metaphor analysis in open and distance education was discussed. At the end of this study, some suggestions were given for future researches.

Keywords: open and distance education, metaphor analysis

Giriş

Metafor Yunanca “*Metaphrein*” ya da “*Metafora*” köklerinden türemiştir. “*Meta*” değiştirme, “*phrein*” ise taşımak anlamındadır. (Levine, 2005). Bunu da bir olguyu değişik yönleri ile ifade etme, farklı konulara bağlayarak ifade etme olarak yorumlayabiliriz. Lakoff ve Johnson’a (1980) göre metafor, bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir. Metafor kavramını tam olarak ifade edilemeyen bir benzerliği ifade etmek için içinde bir şeye atıfta bulunma anlatımı olan söz söyleme biçimi şeklinde tanımlamak mümkündür. Metaforlar kritik konularda tartışmayı yayararak insanların konuyla ilgili düşüncelerini etkileyebilirler (Thibodeau, 2016).

Dili anlamak için merkezi bir öneme sahip olan metaforların, bir ifadenin asıl ve yardımcı olmak üzere iki ayrı konusu vardır (Black, 1962). Örneğin “insan vücudu makinedir” metaforunda “insan vücudu” asıl konuyken “makine” yardımcı konumundadır. Burada metaforun fonksiyonu yardımcı konuya ilişkin yaygın özellikleri asıl konuya uygulamaktır. Diğer bir ifadeyle normalde yardımcı konuya ait olan ifadelerle asıl konunun özellikleri seçilmiş, düzenlenmiş ve vurgulanmış olur. Alanyazında asıl konu hedef, yardımcı konu kaynak olarak da geçmektedir. Yapılan araştırmalarda kaynak ile hedef arasındaki benzerlik derecesinin metaforların kabiliyet ve yorumlanabilirlikleri ile pozitif yönde ilgili olduğu tespit edilmiştir (Johnson ve Malgady, 1979; Malgady ve Johnson, 1980).

Metafor anlaşılma ya da yeniden yapılanma ihtiyacı olan bir etki alanı içine tanıdık bir alan deneyimlerine ait açıklayıcı yapıları taşıyarak yapısal benzerlikleri görünür hale getirir ve böylece hedef alan için herhangi bir yapısal benzerliğin çok ötesinde bir organizasyon sağlanmış olur (Krippendorff, 1993; Lakoff ve Johnson, 1980). Böylece yeni veya karmaşık bir kavram, olgu veya olay; bilinen daha basit kavram, olgu veya olay ile açıklanmaya çalışılır. Bu nedenle bilimsel araştırmalarda özellikle yeni veya karmaşık konuların araştırılmasında metafor analizi oldukça yararlı bir yöntem olabilmektedir. Metafor analizinin bu kritik özelliğine rağmen bilimsel araştırmalarda etkili bir yöntem olarak kullanılmaya başlanması ancak çağdaş metafor teorisinin ortaya çıkmasıyla yaygınlaşıp gerçek değerine ulaşabilmiştir.

Çağdaş Metafor Teorisi

Gündelik hayatın hemen her alanında kullandığımız metaforlar 1980’lere kadar çoğunlukla retorik veya dili etkili bir şekilde kullanma tekniği olarak ele alınmış ve sözcükleri gerçek anlamları dışında kullanma sanatı ya da ad değişimi olarak tanımlanmışlardır. Genellikle edebiyatla sınırlandırılmış olan metafor, sadece dilin bir karakteristiği, kelimelerin bir özelliği

olarak görülüyordu. Ancak metaforların sadece dilin odağında olmadığı, buna ek olarak bilişsel alanların anlamlandırılmasında da etkin olduğu zaman içinde bilim adamları tarafından farkedilmeye başlandı. 1980’de iki bilişsel bili Sistematik metafor analizi düşünce, dil ve eylem modellerini yeniden yapılandırmak için girişimlerde bulunur.

George Lakoff ve Mark Johnson “Metaphors We Live By” adlı çalışmalarında metaforların bilişsel yönlerinin önemini “Kavram sistemimiz büyük ölçüde metaforikse, o zaman düşünme tarzımız, tecrübe ettiğimiz her olgu ve günlük olarak yaptığımız her şey bir bakıma metaforiktir” şeklinde açıklamışlardır (s. 104). Bilişsel anlambilim (cognitive semantics) alanındaki çalışmalarla desteklenen çağdaş metafor teorisine göre metafor sadece dilde değildir; düşünmede ve eylemde kullandığımız kavramsal sistemimizin temelinde yer almaktadır (Akşehirli, 2007). Bu sistemin içinde zaman, durumlar, değişiklikler, gerekçelendirmeler ve amaçlar metaforlar ile zenginleştirilip daha derinlerdeki düüncelerin açığa çıkarılmasında etkin rol üstlenmiştir. Buna göre kavramsal sistemimizin ve düşünme biçimlerimizin de temelde metaforik bir doğası olduğunu söylemek mümkündür.

Metaforlar bilişsel anlamlandırma sürecimizin işleyişinde çağrıştırmacı görevini görürler. Diğer bir deyişle kavramları anlamlandırırken, hakim olmadığımız kavramları daha iyi bildiklerimize benzeterek onda çağrışım yapmamızı sağlarlar. Böylecealgısal benzerliklerden faydalanmak suretiyle anlam transferleri yaparak anlamlandırma sürecini kısaltmış oluruz. Çoğu zaman tek bir anlam transferi ulaşılmak istenen olguyu açıklamamızda yeterli olmaz. Bu noktada bir olguyu açıklarken birkaç noktadan anlamak ve tecrübe etmek belki de daha yerinde olacaktır (Semerci, 2007).

Eğitim-öğretim sürecinde etkin bir şekilde kullanılmaya başlanan metaforların birçok yararı gözlemlenmiştir. Metaforların kullanımının eğitim-öğretim sürecinde zor konu ve kavramları daha basit ve anlaşılır bir biçimde ifade etme konusunda faydalı oldukları söylenebilir. Lakoff ve Johnson (2007) metafor kullanımının bireylerin soyut veya karmaşık olan olguları daha somut veya tecrübe edilmiş olgularla karşılaştırmalarını ve bu sayede bilinmeyen olgulara ilişkin bir anlayış geliştirmelerini sağladığını belirtmiştir. Bunların dışında Morgan (1998) metaforları genel anlamda dünyayı kavrayışımıza yardım eden bir düşünme ve görme biçimi olarak tanımlamıştır.

Metaforların daha çok yapısal, geleneksel ve düşünce ve dil sisteminin bir parçası olduğunu savunan çağdaş metafor teorisinin temellerini araştıracak olursak karşımıza Michael Reddy ve kitabı “The Conduit Metaphor” çıkacaktır. Bu kitapta yazar metaforların sadece bir dil aracı değil aksine hayatı anlamlandırılmamızı kolaylaştıran, düşünce yapımızı geliştiren ve düşünme şeklimizi çeşitlendiren bir araç olarak göstermiştir. Bu kitapta ayrıca Reddy genel

kanı olan “Gerçek olan metafor olamaz.” algısını da yıkmaya çalışmıştır. Öyle ki birçok soyut yapıyı anlamlandırmamızda kullandığımız metaforlar, gerçeğin betimlenmesinde hayatımız kolaylaştırmaktadır. Aslında bu keşif söz sanatları ve gerçek anlam ayrımını ortadan kaldıran büyük bir keşif de olmuştur.

Çağdaş Metafor Kuramı olarak da bilinen güncellenmiş metafor yaklaşımına uygun olarak metaforları kavramsal (conceptual) metafor, varlıksal (ontological) metafor, yön (orientational) metaforu olmak üzere üç başlık altında incelemek mümkündür (Barr, Biddle ve Noble, 2002). Lakoff ve Johnson’un çağdaş metafor teorisine göre, kavramsal metaforlar soyut fikirleri açıklarlar. Örneğin “Vakit nakittir” kavramsal bir metafordur ve zamanı para kavramı ile açıklamıştır. Kavramsal metaforların açıkladığı bu soyut fikirler aslında insanların bir şekilde dünyayı nasıl algıladıklarını da açıklar. Bu tür metaforlar iki tür alandan oluşur:

1. Kaynak kavram alan (Source domain)
2. Hedef kavram alan (Target domain)

Lakoff’a göre kaynak kavram alanı ile hedef kavram alanı arasında sistematik bir ilişki mevcuttur. Buna ‘aktarım’ (mapping) denir. Yani kaynak kavram alanına ait bilgiler hedef kavram alanına aktarılır. Lakoff bunu, Çince’deki “Aşk bir yolculuktur” metaforunu kullanarak şemalaştırmıştır (Akşehirli, 2007). Aşağıda Şekil 1’de “Öğrenmek sanattır” metaforunun kaynak-hedef bileşenleri verilmiştir.

Şekil 1. Metafor bileşenleri

Yön metaforlarında ise kavramlar birbiri ile mekan olarak ilişkilidir. İnsanoğlunun içinde yaşadığı dünyadan esinlenerek oluşturduğu bu metaforlar, dilimizde de sıkça kullanılmaktadır. Örneğin *başı göğe ermek*, *ayağı yere değmemek* gibi metaforlar Tükçe’de mutluluğu ifade etmek için kullanılan yön metaforlarıdır. Bu noktada yükseklik veya yükselmenin mutluluk ile ilişkilendirildiğini söyleyebiliriz. Benzer şekilde *yorgun düşmek*, *esir düşmek* gibi metaforlarda düşmek fiili negatif bir anlam içerip genellikle mutsuzlukla ilişkilendirilir.

Metaforlarla sağlanan aktarım Mark Johnson'un 'imaj tasarımı' (image schemata) dediği şeyin oluşumunu sağlar. İmaj tasarımı, soyut kavramları fiziksel tecrübelerimizle kavramayı sağlayan bir mekanizmadır. Soyut fikirleri kavramlaştırırken imaj tasarımlarını kullanırız. Bu işlem, büyük ölçüde aşağı-yukarı, içeri-dışarı, ön-arka- sığ-derin gibi mekânsal yönelimlere bağlı olan yön metaforlarının kullanımı ile gerçekleşir. Türkçe, İngilizce ve birçok dilde yukarısı/yükseklik olumlu bir anlama sahipken, Çince'de bunun tersi bir yaklaşım olduğu görülmüştür (Akşehirli, 2007). Buna göre Çinliler için yukarısı/ilerisi anlamına gelen "shang" kelimesi daha çok geçmişi ifade ederken Aşağısı anlamına gelen "xia" kelimesi geleceği ifade etmektedir. Bu noktada metaforların şekillenmesinde kültürel olguların da oldukça büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Daha açık olmak gerekirse Çinlilerin aşağı/yukarı kelimelerini metaforlarında diğer milletlerden farklı kullanmalarında dinlerini ve kültürlerinin etkin rol oynadığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Ontolojik veya varlıksal metaforlar fiziksel olmayan bir maddeyi, fiziksel bir madde ya da varlık olarak gösterir. Aristoteles'e göre ontoloji varlığın mahiyetinde varlığın bilimidir veya varlıkların incelenmesidir. Varlıksal metaforlarda bir şeyin ontolojik statüsü değişir; bir şey, başka bir şey olur. Mesela "Bu acıya dayanmak çok fazla sabır gerektirir" cümlesinde, soyut ve sayılamayan bir kavram olan *sabır*, sayılabilen fiziksel bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. Bir başka örnek de "Zihnim çok dolu" cümlesidir. Burada da *zihin*, sanki içinde bir şeyler bulunan maddî bir varlıktır (Akşehirli, 2007). Kısaca Çağdaş Metafor Teorisi, insan zihninin derinliklerinde var olan anlamları, farklı benzetmeler yolu ile açığa çıkaran ve güçlü yorumlar yapabilmemizi sağlayan bir teoridir.

Sonuç olarak *Çağdaş Metafor Teorisi* birçok bakımdan devrimseldir. Bu devrimselliği biraz daha açmak gerekirse Lakoff'un (1992) ortaya koyduğu şu başlıklardan bahsedebiliriz:

Metaforun Doğası

- Metaforlar soyut yapıları içselleştirebilmemizi ve soyut konularla ilgili çıkarımlar yapabilmemizi sağlayan mekanizmalardır.
- En sıradan gündelik konulardan en karmaşık bilimsel teorilere kadar birçok başlık metaforlar yolu ile daha kolayca anlaşılır.
- Metaforlar doğası gereği temelde dilsel değil yapısaldır.
- Metaforik dil kullanımı aslında yapısal metaforların yüzeysel bir manifestosudur.

- Yapısal düşünme sistemimizin çoğu metaforik olsa da önemli bir bölümü metaforik değildir. Metaforik anlayışın temeli metaforik olmayan anlayışta yatmaktadır.
- Metaforlar bizlerin soyut ya da yapısal olmayan konuları daha somut ve yapısal konular yardımıyla anlamamızı sağlar.

Metaforun Yapısı

- Metaforlar yapısal alanlar arasındaki aktarımlardır (mapping).
- Bu tür aktarımlar asimetrik ve kısmidir.
- Her bir aktarım, kaynak alanlar ve hedef alanlardaki varlıklar arasındaki sabit ontolojik benzerliklerden meydana gelen setlerden oluşur.
- Bu sabit benzerlikler aktif hale getirildiklerinde, kaynak alandaki anlamlar, hedef alanlara aktarılır.
- Metaforik aktarımlar, *Değişmezlik Prensibine* uyar. Bu prensibe göre, kaynak alanın görsel-şema yapısı, doğal yapısına uygun bir şekilde hedef alana aktarılır.
- Aktarımlar keyfi değildir. Deneyimlere ve gündelik bilgilere dayalı bir yapısı vardır.
- Bir kavramsal sistem binlerce konvansiyonel metaforik aktarımı içerir. Bu metaforik aktarımlar iyi derecede yapılandırılmış alt kavramsal sistemleri oluşturur.
- İki tür aktarım vardır: kavramsal aktarımlar ve görsel aktarımlar. Her iki tür de *Değişmezlik Prensibine* uymaktadır.

Sonuçta 21. yüzyılın kendine has, sürekli değişmekte olan ve bireyleri bu değişime bağlı olarak daha kapsamlı düşünmeye iten koşullarını göz önüne alacak olursak, bilginin ve bilmenin güç olarak görüldüğü günümüzde bilgiye ulaşabilmek adına farklı tekniklerin ve yolların uygulanması gerekliliği, bizlerin araştırma yapmak konusunda da çeşitliliğe gitmemiz gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Günümüzde bu bilgilere ulaşabilmek için en etkin yöntemlerden biri de kişinin özgürce düşünmesini teşvik eden ve kendini en etkin biçimde ifade edebilmesine olanak veren metaforların kullanımınıdır. Yukarıda da detaylı bir şekilde anlatıldığı üzere, metaforlar anlatılmak istenenleri başka anlam alanlarına bağlayarak değişik yönlerini görmemizi, içselleştirmemizi ve konuyu detayları ile ele almamızı sağlamaya yardım eden mekanizmalardır.

Nitel Bir Araştırma Yöntemi Olarak Metafor Analizi

Dil, neredeyse tüm nitel araştırma türlerinde araştırmacının temel kaynağı ve aracıdır. Öyle ki araştırmada kavramlar arası ilişkiyi, yapısal anlamları, iletişim stratejilerini vb. tüm anlatımları dil sayesinde anlamlandırırız. Sistematik bir şekilde yapılan metafor analizi düşünce, dil ve eylem modellerini yeniden yapılandırmak için girişimlerde bulunur. Blumenberg (1960) felsefi alanda bulunan eski belgelerde dahi en soyut alanlardaki tartışmalarda metaforların belirleyici olduğunu ifade etmiştir.

Nitel araştırmalarda metafor analizi yaygın olarak bilinen üç farklı amaçla kullanılmaktadır. Bunlardan biri *süreci iyileştirme*, bir diğeri *süreci/ilerlemeyi açıklama* ve sonuncusu da *sonu açıklamada* kullanılan metaforlardır.

Süreci iyileştirme amaçlı metaforlara hastanın iyileşme sürecinde, hastayı metaforlar kullanarak çözüm dostu bir çerçeve dahilinde tedavi etme örnek gösterilebilir (Gordon, 1978, Kopp, 1995). Bu amaç doğrultusunda terapistler danışanlarının sorunlarına yine danışanlarının kendi ifadeleriyle ulaşmaya çalışırlar ve onlardan metaforlar ve alegoriler oluşturmalarını isterler. Günümüz psikoloji tedavilerinde süreci iyileştirme yönüyle hala etkin bir yöntem olarak kullanılan metaforlar, dilin ne kadar güçlü bir araç olduğunu göstermektedir. Öyle ki insanın iç dünyasının bir yansıması olarak kullandığı metaforlar aslında doğduğumuz ilk günden itibaren verilmektedir. Bu noktada yapılacak metafor analizleri, metaforik düşünme kalıplarının açıklanması ve anlamlandırılması konusunda yararlı olabilmektedir. Kişilerin yaşamışlıkları deneyimleri doğrultusunda oluşturdukları metaforlar, bizlere aslında metaforların bir araç değil aksine içinde yaşadığımız bir olgu olduğunu da göstermektedir. (Schmitt, 2005)

Süreci açıklamada kullanılan metaforlar, nitel araştırmada sürecin ifade edilmesinde kullanılırlar. Metaforların asıl kullanım gerekçelerinden biri olan karmaşık yapıların açığa çıkarılması, araştırma süreçleri gibi karmaşık yapılara da ışık tutması açısından önem taşımaktadır. Schalkwyk (2002) tez yazım sürecini bir klasik batı müziği konserine benzetirken birçok nitel araştırmacı nitel araştırma sürecini bir yolculuğa benzetmiştir. Bundan farklı olarak Dye, Schatz, Rosenberg ve Coleman (2000) "Sürekli Karşılaştırma Metodu" 'nu tanımladıkları araştırmalarında, topladıkları verileri, oluşturdukları kategorileri ve verilerdeki değişimi bir *Kaleydoskop* ve içindeki minik aynalara benzetmişlerdir. Nitel araştırma süreçlerini tek bir metafor ile anlatmak oldukça güçlü bir anlatımdır.

İçeriğe ve bağlama bağlı kalarak metaforik bir şekilde kelime, kavram veya olgunun karmaşıklığını anlatmayı başarmak oldukça zordur. Bu da nitel araştırmalarda hangi metafor türlerinin nasıl kullanılması gerektiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu soruya verilecek

cevaplar da araştırmacı özelliklerine ve araştırma konusuna bağlı olarak değişmektedir. Rathmayr (1991) nitel sosyal araştırma yapan araştırmacıları beş farklı metaforla ifade etmiştir:

1. Avcılar
2. Komutanlar
3. Kuş bilimciler
4. Dedektifler ve
5. Gezginler

Murray (2003) is katılımcı gözlemcileri şunlara benzetmiştir:

- Ajan
- Aracı
- Yem (Sokak satıcılarının ya da kumarbazların müşteri çekmek için kullandığı, yanında bulundurduğu işleri kızıştıran kimse; ing. *Shill*)

Sonucu açıklamaya yönelik metafor kullanımı ise birçok farklı disiplinden gelen bilgiyi bir araya getirip, araştırmaların karmaşık anlamsal yapılarını çözümlmek için kullanılabilir. Bu noktada metaforlar nitel araştırmanın sonunda bu bilgi karmaşasını açıkça tanımlanmış yapılarla ifade etme konusunda yardımcı olabilir. Örneğin Aubusson (2002) tipik bir nitel araştırmayı sonunda “*devasa, düzensiz bir bilgi yığınınına*” benzetmiştir. Bu nedenle metafor analizi çalışmalarında sorgulanacak konunun önceden belirlenmesi yararlı olabilir (Schmitt, 2005).

Metaforu merkeze alan veri toplama çalışmaları doğası gereği tipik bir bireysel görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem veya doküman incelemesinin bazı türlerine göre daha kolay ve kullanışlı bir veri toplama yöntemidir. Çünkü tek başına kullanıldığında tipik bir “metafor odaklı” nitel veri toplama sürecinde bir veya birkaç açık uçlu soruyla araştırılan konuda görüşülen kişilerden çok zengin metaforlar elde edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu metaforlar oldukça kişisel ve derin bilgiler verebilmektedir. Nitel araştırmalarda metaforların sistematik yansıtması, üzerinde düşünebileceğimiz, konuşabileceğimiz ve eyleme geçebileceğimiz veriler sunar.

Metafor analizinde hedef alanı belirlerken birçok nitel araştırma yönteminde olduğu gibi öncelikle konuya karar verilir, sorulacak sorular üzerinde karar kılınır ve araştırma ve değerlendirme sürecinin bir şablonu oluşturulur (Schmitt, 2005). Sonrasında bir olguyu tanımlamak için var olan kültürel başlığın dokümantasyonunu ve yapılacak araştırmanın hazırlığını oluşturan bir metafor koleksiyonu oluşturulur. Schmitt’e (2005) göre araştırmanın bu aşamasında araştırmacıların ansiklopediler, dergiler, konuyla ilgili kitaplar ve bunun gibi

diğer kaynaklardan konu ile ilgili önceden ortaya konmuş metaforları araştırmaları gerekmektedir. Bu onların üzerinde çalışacakları konu ile ilgili ilerde değerlendirecekleri metaforları analiz etmelerinde araştırmacılara ışık tutacaktır.

Tüm bu hazırlıklar tamamlandıktan sonra araştırma ile ilgili toplanan metaforlar, sonrasında gruplandırılarak konu başlıkları oluşturulur. Unutmamalı ki bir insanın kendini ifade ederken kullandığı dil, onun bilinçaltını su üstüne çıkarır ki bu da araştırmacıların kullanılan metaforları anlayıp doğru bir şekilde analiz edebilmesinin araştırmalarını doğru bir şekilde yürütebilmeleri için hayati önem taşımaktadır. Hazırlanan konu başlıkları dahilinde yapılacak olan analiz detaylı bir değerlendirme gerekmektedir. Ayrıca metafor analizi yaparken katılımcılardan net metaforlar elde edebilmek bu analiz türünde oldukça büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde katılımcılardan elde edilen metaforlar veri toplama sürecini de etkilemektedir. Bireylerin metafor üretmeleri istenen olgu, durum ya da kavram ile ilgili sahip oldukları derinlik, genişlik ve zenginlik belirleyici bir role sahiptir (Erarslan, 2011).

Açık ve Uzaktan Öğrenme Araştırmalarında Metafor Analizi

Eğitim sistemi içinde önemli bir yer tutan açık ve uzaktan öğrenme alanında birçok araştırma yapılmaktadır. Katılımcıların tutum ve davranışlarını anlamak için yapılan bu araştırmalar özellikle açık ve uzaktan öğrenmenin doğası gereği bazı sınırlılıklarla karşı karşıyadır. Geleneksel eğitimin aksine çok büyük kitlelere ulaşılan açık ve uzaktan öğretimde, bir araştırma yaparken katılımcılardan veri elde edebilme araştırmacı için zor bir süreç olabilmektedir. Yüz yüze yapılan eğitim-öğretim faaliyetlerini araştırmak söz konusu olduğunda, konu le ilgili daha detaylı bilgi toplayabilmek adına bireysel görüşme, grup görüşmeleri ya da gözlem söz konusu olabilirken, açık ve uzaktan öğrenmede bu imkanlar çoğu zaman araştırma katılımcılarının farklı yerlerde olmalarından kaynaklı sekteye uğramakta ve çoğu zaman bu sınırlandırma araştırmanın veri toplama sürecine zarar verebilmektedir. Öyle ki öğrencilerin sayısının çokluğundan dolayı, araştırma için seçilen örnekler her zaman geneli yansıtmayabilir. Bu da araştırmanın sonuçlarını etkileyen olumsuz etkenlerden birisidir. Bunun dışında istenilen cevaplar verilen anket soruları ile daha yüzeysel boyutta kalıp, istenilen derinlikte cevaplara ulaşılamayabilir. Bu noktada katılımcıların araştırma konusu ile ilgili kendi ifadeleri ile oluşturdukları metaforlar, araştırmacılara ihtiyaç duydukları veriyi sağlama konusunda çok yardımcı olacaktır.

İnsanların bir alanla ilgili tecrübelerini ve yaşanmışlıklarını anlama tarzlarıyla ilgili bir açıklama, standart açıklamaların dışında daha derin bir açıklamayı gerektirir. Metaforlar bu

noktada bir kavramın ilave açıklamalarının yapılmasında ve uygulanabilirlik menziline genişletilmesinde kullanılabilen sistematik araçlardır. Yapılan araştırmalara katılan katılımcıların algılarını yönlendirmeden uzak, kendi ifadeleriyle elde edebilmesine izin veren metaforlar ve bunların analizi, açık ve uzaktan öğrenme alanında yapılan araştırmalardan daha bireyleri merkeze alan sonuçlar elde edebilmemiz için araştırmacılara fırsat sağlayacaktır.

Nitel araştırmaların genel anlamda gerekli gördüğü, özellikle gözlem ve görüşme gibi yüz yüze araştırma yöntemlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda derinlemesine araştırma yapabilmek için metaforlardan etkili bir şekilde yararlanılabilir. Söz konusu metafor analizi, katılımcıların önceki deneyimlerini ve yaşamışlıklarını harmanlayarak oluşturdukları metaforlardan oluştuğu için gözlemin ya da görüşmenin söz konusu olmadığı durumlarda, araştırmacının ihtiyaç duyduğu birey odaklı cevapları elde etmesine olanak sağlayacaktır. Bu da açık ve uzaktan öğrenme araştırmalarında metafor analizinin kritik değerini ortaya koymaktadır.

Açık ve uzaktan öğrenme alanında metafor analizi araştırma yöntemi şu nedenlerden dolayı oldukça uygundur:

1. Açık ve uzaktan öğrenmenin kitlesel yapısı dolayısıyla metafor analizinin geleneksel gözlem ve görüşme nitel araştırma yöntemlerine göre daha uygulanabilir olması,
2. Açık ve Uzaktan Öğretimde öğrenen ile öğretene aynı ortamda bulunmadığından dolayı diğer nitel araştırma yöntemlerine göre metafor analizinin daha verimli olması ve
3. Açık ve uzaktan öğrenme gibi yeni ve karmaşık konuların açıklanmasında metafor analizinin daha etkili bir yöntem olması.

Belirtilen bu üç gerekçeden ilk ikisi açık ve uzaktan öğrenmenin fiziksel koşullarıyla ilgili iken son gerekçe açık ve uzaktan öğrenmenin kavramsal yapısı ile ilgilidir. Normalde ifade etmekte, birbiri ile ilişkilendirmekte güçlük yaşadığımız durumları anlatırken bizlere kolaylık sağlayan metaforlar, Açık ve Uzaktan Öğrenme alanındaki karmaşık ve yeni durumları anlamamıza yardımcı olacaktır. Özellikle farklı öğrenme ortamlarından gelmiş, farklı mekanlarda eğitimlerine devam eden ve farklı yaş aralıklarına sahip katılımcıların deneyimlerine göre şekillenmiş ve kendi ifadeleriyle ortaya çıkmış metaforlar, açık ve uzaktan öğrenme alanında araştırma yapan alan uzmanlarının araştırma yaptıkları konu ilgili farklı deneyimlerle harmanlanarak ortaya çıkmış veriler doğrultusunda, farklı bakış açıları kazanmalarına yardımcı olacaktır.

Sonuçlar

Yaygın olarak kullanılan geleneksel gözlem, görüşme ve belge toplama yöntemlerine göre nispeten daha yeni olsa da metafor analizi araştırmaları her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise çağdaş metafor yaklaşımı ile metaforların daha iyi anlaşılması ve bilimsel araştırmalarda daha etkili kullanılmaya başlanmasıdır. Öyle ki “Anlamayı anlamak” hedefli metafor analizi, katılımcıların araştırılan konuyla ilgili ortaya koydukları, kendilerine has ve bireysel ifadelerini ortaya çıkararak, onlardan en kişisel verilerin elde edilmesini mümkün kılar. Özellikle yeni ve karmaşık kavram, olay ve olguların derinlemesine araştırılmasında oldukça etkili bir araştırma yöntemi olan metafor analizinin açık ve uzaktan öğrenme araştırmalarında etkili bir nitel araştırma yöntemi olarak kullanılabileceği savunulmaktadır. Bu çalışmada da metaforların temel yapısı Çağdaş Metafor Yaklaşımıyla incelenmiş, bir nitel araştırma yöntemi olarak metafor analizi tartışılmış, açık ve uzaktan öğrenmede bu yöntemin neden etkili olduğu ortaya konmuştur.

Açık ve uzaktan öğrenmenin nispeten yeni bir alan olarak yükseköğretimde yaygınlaşması ve ileri bilgi ve iletişim teknolojileri ile entegre ilerlemesi alandaki araştırmaların yenilikçi olmasını gerektirmektedir. Benzer şekilde açık ve uzaktan öğrenmenin disiplinler arası doğası ise alandaki kavram ve olguların daha karmaşık olmasına neden olmaktadır. Açık ve uzaktan öğrenme alanının bu özellikleri alanda yapılan araştırmaların yeni ve karmaşık olmasına neden olmaktadır. Metafor analizi ise özellikle yeni ve karmaşık olay, olgu ve kavramların açıklanmasında etkili bir nitel araştırma yöntemi olarak değerlendirilmektedir (Schmitt, 2005; Lakoff ve Johnson, 1980). Bu da metafor analizinin açık ve uzaktan öğrenme araştırmalarında yararlanılabilecek etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir.

Öneriler

- Açık ve uzaktan öğrenme kavramlarına ilişkin alan uzmanları, eğitimciler ve öğrenenlerin algıları metafor analizi araştırmaları ile incelenebilir. Benzer şekilde açık ve uzaktan öğrenme alanındaki e-öğrenme, Yaşamboyu öğrenme, kendi kendine öğrenme gibi yeni ve karmaşık kavramların araştırılmasında metafor analizinden yararlanılabilir.
- Açık ve uzaktan öğrenme süreçlerinin yapı ve işleyişine ilişkin farklı hedef kitleler ile metafor analizi çalışmaları gerçekleştirilebilir.
- Açık ve uzaktan öğrenenlerin sisteme, öğretim elemanlarına, öğrenme ortamlarına ve kuruma ilişkin algı, beklenti ve kavramsallaştırmaları metafor analizi ile incelenebilir.

Kaynakça

- Akşehirli, S. (2007). Çağdaş Metafor Teorisi. *Ege Edebiyat*.
- Aubusson, P. (2002). Using metaphor to make sense and build theory in qualitative analysis. *The Qualitative Report*, 7(4), 1-14.
- Barr, P., Biddle, R., & Noble, J. (2002, July). A taxonomy of user-interface metaphors. In *Proceedings of the SIGCHI-NZ Symposium on Computer-Human Interaction* (pp. 25-30). ACM.
- Black, M. (1962). *Models and metaphors* (Vol. 61, p. 1). Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Blumenberg, H. (1960). Paradigmen su einer Metaphrologie [Paradigms for a metaphrology]. *Archiv für Begriffsgeschichte*, 6, 7-142.
- Dye, J. F., Schatz, I. M., Rosenberg, B. A., & Coleman, S. T. (2000). Constant comparison method: A kaleidoscope of data. *The qualitative report*, 4(1), 1-10.
- Erarslan, L. (2011). Sosyolojik Metaforlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27,1-22.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). The metaphorical structure of the human conceptual system. *Cognitive science*, 4(2), 195-208.
- Krippendorff, K. (1993). Major metaphors of communication and some constructivist reflections on their use. *Cybernetics & Human Knowing*, 2(1), 3-25.
- Johnson, M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Johnson, M. G., & Malgady, R. G. (1979). Some cognitive aspects of figurative language: Association and metaphor. *Journal of Psycholinguistic Research*, 8(3), 249-265.
- Kopp, R. R. (1995). *Metaphor therapy. Using client-generated metaphors in psychotherapy*. Bristol, Great Britain: Brunner/Mazel.
- Levine, P.M. (2005). Metaphors and Image of Classrooms. ERIC: EJ724893.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2007). Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil (Çev. Gökhan Yavuz Demir) Ankara: Paradigma.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Malgady, R. G., & Johnson, M. G. (1980). Measurement of figurative language: Semantic feature models of comprehension and appreciation. *Cognition and figurative language*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 48, 17-40.
- Morgan, G. (1998). Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor. (Çev. Gündüz Bulut) İstanbul: Mess.
- Rathmayr, B. (1991). *Jäger, Feldherrn, Vogelkundler, Detektive und Wanderer: Zur Metaphorik sozialwissenschaftlicher Forschung*. na.

- Semerci, Ç. (2007). “Program geliştirme” kavramına ilişkin metaforlarla yeni ilköğretim programlarına farklı bir bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 85-104.
- Schalkwyk, G. J. (2002). Music as a metaphor for thesis writing. *The Qualitative Report*, 7(2). Retrieved August 13, 2004, from <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR7-2/schalkwyk.html>
- Schmitt, R. (2005). Systematic metaphor analysis as a method of qualitative research. *The Qualitative Report*, 10(2), 358-394. Retrieved from <http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol10/is>
- Thibodeau, P. H. (2016). Extended metaphors are the home runs of persuasion: don't fumble the phrase. *Metaphor and Symbol*, 31(2), 53-72.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yazarlar Hakkında

Okutman Aysun GÜNEŞ

13 yıldır eğitim sektöründe görev alan Aysun Güneş, Ankara Üniversitesi'nden mezun olmuş olup, Anadolu Üniversitesi'nde ders vermeye başlamadan önce, 3 yıl süresince Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak bir lisede İngilizce öğretmenliği yapmıştır. Halihazırda Açık ve Uzaktan Öğrenme alanında lisans üstü eğitimine Anadolu Üniversitesi'nde devam etmektedir. Son iki yıldır Anadolu Üniversitesi Yabancı Diller Okulu'nda Teknoloji entegrasyonu ile ilgili çalışmalar yapmakta ve hizmet içi eğitimler vermektedir. Öncesinde kurum içinde ders koordinatörlüğü ve birim başkanlığı yapmıştır. İlgili alanlarının başında 21. yüzyıl becerileri, öğretmen eğitimi, teknolojinin eğitime doğru bir şekilde entegre edilmesi, öğretim yönetim sistemleri (LMS) ve MOOC tasarımı gelmektedir.

Posta adresi: Anadolu Üniversitesi 2 Eylül Kampüsü Yabancı Diller Yüksek Okulu Ofis A339 Eskişehir
 Tel (İş): +90 2223350580- 6121
 GSM: +90 5062480388
 Eposta: aysung@anadolu.edu.tr
 URL: <https://languageteachingtips.wordpress.com>

Yrd. Doç. Dr. Mehmet FIRAT

Dr. Mehmet FIRAT, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanında 2012 yılında doktorasını almıştır. Dr. Mehmet FIRAT, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uzaktan Öğretim Bölümü'nde halen Yardımcı Doçent kadrosunda çalışmaktadır. Dr. Mehmet FIRAT'ın akademik ve bilimsel araştırma alanları arasında Açık ve Uzaktan Öğrenme Teknolojileri, öğretim teknolojileri, yaşamboyu öğrenme, öğretim tasarımı, hiperortam ve çoklu ortamlar, arayüz tasarımı ve öğrenme analitikleri yer almaktadır.

Posta adresi: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yunusemre Kampüsü, 26470, Eskişehir
 Tel (İş): +90 222 3350580
 Eposta: mfiat@anadolu.edu.tr
 URL: <https://mfirat.home.anadolu.edu.tr> https://www.researchgate.net/Mehmet_Firat